

วรรณคดีอังกฤษยุคกลาง: งานเขียนใต้ร่มเงาแห่งคริสต์ศาสนา

เกษมพัฒน์ พูลสวัสดิ์¹

สุมาลี ธนุณิศดิศวรกุล²

น้ำตาล เทพพิพัฒน์³

บทคัดย่อ

วรรณคดีอังกฤษยุคกลางถือเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์วรรณคดีอังกฤษ งานวรรณกรรมของอังกฤษที่ประพันธ์ขึ้นในยุคกลางเกือบทั้งหมดล้วนได้รับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนาเนื่องจากความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนอังกฤษและยุโรปในยุคกลางถูกครอบงำโดยคริสต์ศาสนาและศาสนจักรแห่งโรมันคาทอลิกเป็นสำคัญ บทความนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในยุคกลาง อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อวรรณคดียุคกลางสามารถเห็นได้ผ่านบทบาทของนักบวชในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม นอกจากนี้งานวรรณกรรมในยุคกลางของอังกฤษจำนวนมากยังเกิดขึ้นเพื่อเผยแพร่คำสอนและความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนเพื่อประกาศให้สาธารณชนได้ทราบถึงประวัติคริสต์ศาสนาผ่านการเผยแพร่งานเหล่านี้

คำสำคัญ : วรรณคดีอังกฤษ ยุคกลาง คริสต์ศาสนา

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี อีเมล: kasem_pattana@yahoo.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี อีเมล: sumaleerit@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี อีเมล: namtan.kittikool@gmail.com

Medieval English Literature: Written Works under the Shade of Christianity

Kasempat Poolsawas⁴

Sumalee
Tanawuttikathiwarakul⁵

Namtan Teppipat⁶

Abstract

Medieval English literature is the starting point of the history of English literature. Nearly all English literary works written during the Middle Ages were influenced by Christianity because people's beliefs and ways of life in England and Europe during the medieval period were dominated by Christianity and the Catholic Church. This article aims to present the influence of Christianity upon the creation of many literary works in the Middle Ages. The influence of Christianity upon medieval English literature can also be seen through the clergymen's role as composers of literary works. Moreover, a great deal of English literary works in the Medieval Ages were still intended to disseminate the religious teachings and beliefs, as well as to inform the public of the history of Christianity through dissemination of these works.

Keywords: English literature, Medieval Period, Christianity

⁴ Lecturer, Department of English, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University
e-mail: kasem_pattana@yahoo.com

⁵ Lecturer, Department of English, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University
e-mail: sumaleerit@hotmail.com

⁶ Asst. Prof., Department of English, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University
e-mail: namtan.kittikool@gmail.com

บทนำ

ยุคกลางนับเป็นช่วงเวลาที่มีการเกิดขึ้นของเหตุการณ์และปรากฏการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์โลกมากที่สุดยุคหนึ่ง ยุคกลางยังเป็นช่วงเวลาที่คริสต์ศาสนามีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของคนอังกฤษและยุโรปในหลายมิติ เมื่อพิจารณาถึงปรากฏการณ์ทางด้านวรรณกรรมของอังกฤษในยุคกลางจะพบได้ว่าคริสต์ศาสนาและองค์กรคริสต์ศาสนจักรมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเป็นอย่างมาก วรรณคดีอังกฤษยุคกลางสามารถแบ่งออกเป็นสองช่วงได้แก่ สมัยแองโกล-แซกซอน (Anglo-Saxon Period) และสมัยนอร์มัน (Norman Period) โดยวรรณกรรมในยุคกลางทั้งสองช่วงเวลานี้ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของคริสต์ศาสนาและมีกลิ่นอายของคริสต์ศาสนาปรากฏอยู่แทบทั้งสิ้น เหตุผลสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าคริสต์ศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในยุคกลางคือวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรในยุคกลางส่วนใหญ่ได้รับการสร้างขึ้นโดยนักบวชเป็นสำคัญ แม้จะมีงานวรรณกรรมบางชิ้นที่สร้างสรรค์โดยฆราวาสบ้างก็ตาม แต่งานวรรณกรรมเหล่านั้นก็มักจะบอกเล่าเรื่องราวหรือสะท้อนความเชื่อทางคริสต์ศาสนาไว้ด้วยเสมอ

สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอถึงพัฒนาการทางวรรณคดีของอังกฤษในสมัยกลาง โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสถาบันคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ในการนี้ผู้เขียนได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเกิดขึ้นและอิทธิพลของคริสต์ศาสนาในอังกฤษ ธีมงานของคริสต์ศาสนาในวรรณกรรมสมัยแองโกล-แซกซอน ธีมงานของคริสต์ศาสนาในวรรณกรรมสมัยนอร์มัน และธีมงานของคริสต์ศาสนาในช่วงปลายยุคกลาง

การเกิดขึ้นและอิทธิพลของคริสต์ศาสนาในยุคกลาง

ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และบทบาทของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของอังกฤษในยุคกลางนั้น สิ่งที่ผู้ศึกษาควรทำเป็นประการแรกคือการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของคริสต์ศาสนาและการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในอังกฤษ เนื่องจากประเด็นดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะบทบาทของสถาบันคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ทั้งนี้การศึกษาถึงประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นและอิทธิพลของคริสต์ศาสนาของอังกฤษในยุคกลางจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์หากผู้ศึกษาขาดความเข้าใจถึงจุดกำเนิดของคริสต์ศาสนาในยุโรปซึ่งเป็นเสมือนต้นธารของการเกิดขึ้นของคริสต์ศาสนาในอังกฤษตลอดจนการสร้างสรรค์วรรณคดีอังกฤษในยุคกลาง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่าคริสต์ศาสนาถือกำเนิดขึ้นมาในช่วงต้นของจักรวรรดิโรมันในดินแดนแถบเอเชียน้อย (Asia Minor) ในระยะแรกคริสต์ศาสนาได้อยู่ในฐานะ “ศาสนาต้องห้าม” (forbidden religion) ของจักรวรรดิโรมันซึ่งผู้มีอำนาจของจักรวรรดิโรมันมักจะไม่นิยมนับและหวาดระแวงต่อความเชื่ออื่น ๆ

อยู่เสมอ (Head, 2017 : 78) ดังนั้นในยุคเริ่มต้นของการเผยแพร่ศาสนาในอาณาจักรโรมัน คริสต์ศาสนิกชนจึงเป็นกลุ่มคนที่ถูกกวาดล้างโดยผู้มีอำนาจอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามคริสตศาสนิกชนในยุคแรกเหล่านั้นก็ยังคงเป็นผู้มีศรัทธายึดมั่นต่อความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนมีความพยายามในการดำรงตนตามแนวทางศาสนาอย่างเคร่งครัด หากแต่พวกเขาต่างประกอบกิจทางศาสนาอย่างลับ ๆ เพื่อไม่ให้ถูกเพ่งเล็งจากทางการ (Laohaphan, 2015 : 28) ต่อมาในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 4 จักรพรรดิคอนสแตนตินที่ 1 (Constantine I) ได้ทรงหันมานับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้นผู้คนจำนวนมากได้เปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนาอย่างเปิดเผยมากขึ้น (Davis, 2015 : 146)

ครั้นล่วงถึงปี ค.ศ. 380 กษัตริย์ธีโอดอเซียส (King Theodosius) ทรงประกาศให้คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำอาณาจักร (state religion) อำนาจและเสถียรภาพของคริสต์ศาสนาได้ปรากฏมากขึ้นโดยลำดับ (Lenski, 2002 : 235) และหลังจากที่อาณาจักรโรมันตะวันตกล่มสลายคริสต์ศาสนาได้กลายเป็นสถาบันเดียวที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ ตลอดจนมีบทบาทเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคมที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายได้เป็นอย่างดี อิทธิพลของคริสต์ศาสนายังคงเพิ่มมากขึ้นเมื่ออารยชนเผ่าเยอรมันหันมานับถือคริสต์ศาสนา และหลังจากที่คริสต์ศาสนาได้ตั้งมั่นในยุโรปแล้ว คริสต์ศาสนาก็ได้เริ่มแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามายังดินแดนอังกฤษในปีค.ศ. 597 ภายใต้การนำของนักบุญออกัสตินแห่งแคนเทอเบอรี (Saint Augustin of Canterbury) ซึ่งได้รับพระบัญชาจากพระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 1 (Pope Gregory I) ให้เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในอังกฤษ (Grant, 2011 : 44) ความรุ่งเรืองของคริสต์ศาสนาได้ปรากฏให้เห็นมากขึ้นเรื่อย ๆ การที่ชาวอังกฤษรวมถึงชาวยุโรปตะวันตกในช่วงสมัยกลางต่างยอมรับในปรัชญาของคริสต์ศาสนาที่มุ่งชีวิตนิรันดร์หรือความสุขในภพหน้า พวกเขาจึงยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาสนจักรด้วยหวังให้ตนเองสามารถบรรลุถึงเป้าหมายอันสูงสุดตามอุดมคติของคริสต์ศาสนา (Laohaphan, 2015 : 28-29)

อนึ่ง ตั้งแต่ที่คริสต์ศาสนาได้ปรากฏและกลายเป็นที่รู้จักของผู้คนในอังกฤษ คริสต์ศาสนาได้แผ่ขยายอิทธิพลและกลายเป็นสถาบันที่มีอำนาจอย่างสูงสุดตลอดยุคกลางก่อนที่จะคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงในช่วงปลายยุคกลาง เนื่องจากอำนาจของพระสันตะปาปาได้เสื่อมถอยลง ผู้นำสถาบันศาสนาได้เข้าไปข้องเกี่ยวกับทางโลกมากยิ่งขึ้น นักบวชในทุกระดับชั้นต่างเสื่อมถอยในการรักษาศีลที่เคร่งครัด วัดได้กลายเป็นสถานที่แสวงหาผลประโยชน์และความร่ำรวย มีการยกยอกสมบัตินิคมของศาสนจักรและเอาเปรียบชาวบ้านนอกจากนี้ยังมีการซื้อขายสมณศักดิ์สูง ๆ และการขายใบไถ่บาป (indulgence) เพื่อหาเงินสร้างโบสถ์วิหารและความฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ในขณะเดียวกันกษัตริย์ดินแดนต่าง ๆ สามารถตั้งตนเป็นใหญ่ โดยประชาชนต่างให้การสนับสนุนพระราชอำนาจของกษัตริย์เพราะเกิดความรู้สึกรักชาติ (patriotism) จนในที่สุดกษัตริย์สามารถจัดตั้งรัฐชาติในดินแดนต่าง ๆ ได้ (Laohaphan, 2015 : 43)

ในช่วงปลายยุคกลาง สถานะของคริสต์ศาสนจักรได้เข้าสู่สภาวะวิกฤตเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างพระสันตะปาปากับกษัตริย์ที่มีเพิ่มมากขึ้น ดังจะพบได้ว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1309-1376 พระสันตะปาปาทุกพระองค์เป็นชาวฝรั่งเศสและถูกกษัตริย์ฝรั่งเศสบีบบังคับให้พำนักที่เมืองอวีญง (Avignon) พระสันตะปาปาซึ่งเคยมีอำนาจ

ยิ่งใหญ่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 จึงมีสถานะไม่ต่างไปจาก “นักโทษ” ที่ถูกกษัตริย์ฝรั่งเศสควบคุมตัวไว้ (Zutshi, 2000 : 653) การที่พระสันตะปาปาถูกคุมขังที่เมืองอาวีญงได้รับการรู้จักในชื่อ “การถูกคุมขัง ณ บาบิโลน” (Babylonian Captivity) อันเป็นการอ้างถึงเหตุการณ์ในพระคัมภีร์ไบเบิลเมื่อชาวยิวถูกจับเป็นเชลยศึกที่กรุงบาบิโลน (Laohaphan, 2015 : 43)

ความตกต่ำของสถาบันคริสต์ศาสนจักรในช่วงปลายยุคกลางยังคงปรากฏชัดอีกครั้งเมื่อเกิด “มหาศาสนาเภท” (Great Schism) ในระหว่างปี ค.ศ. 1378 -1417 โดยสาเหตุความแตกแยก ในช่วงเวลานั้นเกิดจากการที่พระสันตะปาปาอ้างสิทธิอันชอบธรรมในฐานะประมุขของศาสนจักรถึง 3 พระองค์ (Fried, 2015 : 237) ในช่วงปลายยุคกลางนับเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างยุคกลางกับยุคใหม่และยังถูกมองว่าเป็นช่วงเวลาที่น่าสนใจทางศาสนาในอังกฤษถูกท้าทายอย่างที่สุดยุคหนึ่ง เมื่อผู้คนเริ่มเปลี่ยนไปให้ความสนใจกับเรื่องของมนุษย์และโลกปัจจุบันแทนเรื่องของศาสนาและโลกของพระเจ้า ทั้งนี้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสถาบันคริสต์ศาสนาในช่วงปลายยุคกลางได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของอังกฤษและยุโรปในเวลาต่อมาอย่างสำคัญ

ร่มาของคริสต์ศาสนาในวรรณกรรมสมัยแองโกล-แซกซอน

สมัยแองโกล-แซกซอน (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 5 - ค.ศ. 1066) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์วรรณคดีอังกฤษ ยุคสมัยดังกล่าวยังเป็นช่วงเวลาที่สามารถมองเห็นถึงอิทธิพลของคริสต์ศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้อย่างชัดเจนมากที่สุดสมัยหนึ่ง งานวรรณกรรมในสมัยแองโกล-แซกซอนถือเป็นผลผลิตอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของนักบวชซึ่งเป็นบุคคลของศาสนจักรแทบทั้งสิ้น การที่นักบวชมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเป็นเพราะในสมัยแองโกล-แซกซอน (รวมถึงในสมัยนอร์มัน) ผู้คนส่วนใหญ่ยังอยู่ใน “สภาพไม่รู้หนังสือ” (Illiteracy) ด้วยเหตุนี้ผู้คนทั้งหลายจึงอยู่ในภาวะ “อ่านไม่ออก-เขียนไม่ได้” และตกอยู่ในสภาพเสื่อมถอยทางปัญญาอย่างแท้จริง ผู้ที่มีความรู้ในขั้นอ่านออกเขียนได้จึงมีเพียงแต่พวกนักบวชเท่านั้น ดังนั้นงานวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรในสมัยแองโกล-แซกซอนจึงปรากฏชื่อของนักบวชในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์แทบทั้งสิ้น

สิ่งที่สามารถยืนยันให้เห็นถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวได้เป็นอย่างดีคือการเกิดขึ้นของงานเขียนชิ้นสำคัญของยุคสมัย เช่น *Ecclesiastical History of the English People* ของท่านสาธุคุณบีด (Ven. Bede) (Boone, 2017 : 15) เนื้อหาของศาสตร์นิพนธ์ (treatise) ทางประวัติศาสตร์นี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยแองโกล-แซกซอนโดยเฉพาะในยุคร่วมสมัยของท่านสาธุคุณบีดเป็นสำคัญ (Stobaugh, 2005 : 28) *Ecclesiastical History of the English People* นับเป็นตัวอย่างของงานวรรณกรรมที่ช่วยยืนยันให้เห็นถึงอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในช่วงเวลาที่ผู้คนในบริเทน (Britain) ได้รู้จักคริสต์ศาสนาแล้ว บทบาทของนักบวชในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยแองโกล-แซกซอนยังเห็นได้จาก

งานเขียนอย่าง *De Laude Virginitatus* ซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของท่านสาธุคุณอัลด์เฮล์ม (Ven. Aldhelm) นอกจากนี้ประวัติศาสตร์การสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยแองโกล-แซกซอนยังปรากฏชื่อของท่านสาธุคุณ แคมมัน (Ven. Caedmon) และท่านสาธุคุณแอลฟริก (Ven. Aelfric) ซึ่งเป็นนักเขียนคนสำคัญในช่วงเวลานั้นด้วยเช่นกัน (Thornley & Roberts, 1996 : 12)

นอกจากนักบวชผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้แล้ว งานวรรณกรรมหลายชิ้นในสมัยแองโกล-แซกซอนยังเกิดขึ้นจากฝีมือของนักบวชนิรนามอีกจำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่งานมหากาพย์ชิ้นเอกของยุคสมัยอย่าง *Beowulf* ซึ่งถือเป็นบทโคลงที่ยาวที่สุดของอังกฤษอีกด้วย (Thornley & Gwyneth, 1984 : 7) ในเบื้องต้น *Beowulf* เป็นนิทานปรัมปราจากดินแดนแถบสแกนดิเนเวียที่เข้ามาสู่การรับรู้ของผู้คนในอังกฤษในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 โดยการนำมาของชาวเกิตส์ (Geats) ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนแถบสแกนดิเนเวีย หลังจากที่ *Beowulf* ได้เข้ามาเป็นที่รู้จักของผู้คนในอังกฤษ ตำนานเรื่องนี้ก็ได้รับการถ่ายทอดเรื่อยมาในรูปแบบของ “วรรณคดีมุขปาฐะ” (oral literature) โดยมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรายละเอียดของเรื่องหลายครั้ง ภายหลังมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยนักบวชนิรนามในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 10 (Alexander, 2007 : 28-29)

Beowulf เป็นการพรรณนาถึงเรื่องราวของวีรบุรุษนักรบนามว่าเบอวูล์ฟ (Beowulf) ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนสแกนดิเนเวียที่ปัจจุบันคือประเทศสวีเดน โดยการผจญภัยของเขาเกิดขึ้นในดินแดนทางตอนใต้ของเดนมาร์กซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับอังกฤษแต่อย่างใด (Gordon, 1964 : 24) การที่เบอวูล์ฟต้องต่อสู้กับอสูรกายดุร้ายหลายครั้งเพื่อคุ้มครองประชาชนชาวเกิตส์จนทำให้เขาได้รับการยกย่องเป็นวีรบุรุษไปโดยที่สุด ทว่าการที่ *Beowulf* ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นโดยนักบวชเป็นการแสดงให้เห็นว่านักบวชไม่ได้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวทางศาสนาโดยตรงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงตำนานที่ว่าการสู้รบซึ่งเป็นเรื่องที่ดูจะตรงกันข้ามกับสมณภาวะของพวกเขาโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้การที่นักบวชสามารถถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้ได้เป็นอย่างดีอาจเป็นเพราะพวกเขาล้วนแต่เป็นลูกหลานชาวแองโกล-แซกซอนซึ่งเคยชินอยู่กับเรื่องราวการทำสงครามของบรรพบุรุษของตน (Burgess, 1978 : 17)

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงรุ่มเงาของคริสต์ศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยกลางของอังกฤษคือการที่กวีหรือนักประพันธ์ใช้งานวรรณกรรมเป็นพื้นที่ในการบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาและความเชื่อทางคริสต์ศาสนาดังจะเห็นได้จาก *Ecclesiastical History of the English People* ซึ่งเป็นการนำเสนอเหตุการณ์การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในอังกฤษตั้งแต่ในช่วง 55 ปีก่อนคริสตกาลจนถึงยุคร่วมสมัยกับท่านสาธุคุณบีดซึ่งเป็นผู้ประพันธ์งานชิ้นนี้

อิทธิพลของคริสต์ศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยแองโกล-แซกซอนยังเห็นได้จากการที่งานวรรณกรรมหลายชิ้นมีเนื้อหาสะท้อนแนวคิดและหลักคำสอนทางคริสต์ศาสนาเป็นสำคัญ ดังจะพบได้จากการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นกับท่านสาธุคุณแคมมัน ในครั้งที่ท่านยังเป็นเด็กและได้พบกับเสียงประหลาดที่บอกให้แคมมันร้องบทเพลงสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าซึ่งมีชื่อว่า “บทเพลงแห่งการเสกสรร” (Song of Creation) (Burgess, 1978 : 20) นอกจากนี้ยังมีงานวรรณกรรมชื่อ *De Laude Virginitatus* ของท่านสาธุคุณ

อัลดเฮล์มซึ่งเป็นการกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อความบริสุทธิ์แห่งพรหมจรรย์อันเป็นแนวคิดอุดมคติของคริสต์ศาสนา เป็นที่น่าสนใจว่างานเขียนของท่านสาธุคุณอัลดเฮล์มมักนำเสนอแก่นเรื่องที่สะท้อนหลักปรัชญาและศีลธรรมอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างเช่น *Epistola ad Acircum* ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของสมัยแอ่งโกล-แซกซอนอีกชิ้นหนึ่ง (Alexander, 2007 : 19)

ความสัมพันธ์ระหว่างคริสต์ศาสนากับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยแอ่งโกล-แซกซอนยังปรากฏให้เห็นผ่านงานวรรณกรรมบางชิ้นที่แม้จะไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดความเชื่อทางศาสนาโดยตรงก็ตาม ทว่างานเขียนเหล่านั้นกลับได้รับการ “เติมแต่งกลืนอายุความเป็นคริสเตียน” (Christianize) ลงไปด้วยเสมอ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากงานวรรณกรรมอย่าง *Beowulf* ที่แม้เดิมทีจะถูกมองว่าเป็นเพียง “เรื่องเล่าของคนนอกรีต” (Siwasariyanon, 1998 : 124) แต่เมื่อได้รับการนำมาเล่าต่อในอังกฤษในยุคที่คริสต์ศาสนามีความมั่นคงแล้ว กอปรกับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยนักบวชในคริสต์ศาสนา ความเชื่อแบบคริสเตียนจึงมักปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในงานมหากาพย์ชิ้นนี้ ดังจะเห็นได้จากการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของตัวละครเบอูล์ฟที่เชื่อมั่นว่าพระผู้เป็นเจ้าคือผู้ที่คอยปกป้องคุ้มครองเขาในการสู้รบกับสัตว์ประหลาดจนทำให้เขามิซัยชนะในที่สุด ดังที่เบอูล์ฟได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเหตุการณ์การสังหารแม่ของสัตว์ประหลาดเกรนเดลว่า “การต่อสู้อาจจะจบลงโดยทันที ถ้าหากพระผู้เป็นเจ้าไม่ทรงปกป้องข้าไว้” (The fight would have ended straightaway if God had not guarded me) เป็นต้น

นอกจากนี้การแต่งเติมกลืนอายุความเป็นคริสเตียนในงานวรรณกรรมทางโลกยังปรากฏให้เห็นได้ในเพลงขับวีรกรรม (heroic song) ต่าง ๆ ซึ่งได้รับความนิยมในช่วงที่ชาวยุโรปรวมตัวกันไปทำสงครามครูเสด (Crusade) ดังจะเห็นได้ว่าเพลงขับวีรกรรมที่แม้จะมีเนื้อหาที่ว่าด้วยการสู้รบก็มีการสอดแทรกความเชื่อทางศาสนาไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้เนื้อหาบางตอนของเพลงขับวีรกรรมที่ได้ปรากฏถึงบทกล่าวสดุดีแด่ผู้ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องศาสนาให้พ้นจากการคุกคามของพวกอนารยชน (Makarabhirom, 2015 : 194-195) ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาของเพลงขับวีรกรรมจะแสดงให้เห็นว่าการทำสงครามเป็นการพิทักษ์สถาบันคริสต์ศาสนาแล้ว ความเชื่อแบบคริสเตียนที่มีถูกนำเสนอไว้ในงานวรรณกรรมคือการเชิดชูเกียรติภูมิของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระผู้เป็นเจ้าด้วยเช่นกัน (Watson, 1969 : 2)

อนึ่งบรรดานักบวชที่ทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมไม่เพียงแต่จะสะท้อนแนวคิดความเชื่อทางคริสต์ศาสนาไว้ในงานวรรณกรรมเท่านั้น ทว่าพวกเขายังมีบทบาทในการเก็บรักษางานวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรอีกด้วยเช่นกัน ดังจะพบได้ว่าอารามหลายแห่งของอังกฤษได้กลายเป็นสถานที่สำหรับเก็บรักษางานวรรณกรรม ด้วยเหตุนี้อารามต่าง ๆ จึงมักได้รับการเปรียบเปรยว่าเป็น “ห้องสมุดของบริเทน” ของคนในยุคกลาง (Boone, 2017 : 11-12) แม้ว่าสมัยแอ่งโกล-แซกซอนจะเป็นช่วงแรกของพัฒนาการทางวรรณคดีอังกฤษและเป็นช่วงต้นที่คริสต์ศาสนาได้เข้ามาในอังกฤษ แต่อิทธิพลของคริสต์ศาสนายังได้แผ่รุ่มเงาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมไว้อย่างชัดเจน ปรากฏการณ์ทางสังคมและวรรณกรรมดังกล่าวยังได้กลายเป็นรากฐานให้การสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยต่อมา

ร่วมาของคริสต์ศาสนาในวรรณกรรมสมัยนอร์มัน

ในทางประวัติศาสตร์ชาติอังกฤษและวรรณคดีอังกฤษได้กำหนดจุดหมายการเริ่มต้นของสมัยนอร์มันไว้กับเหตุการณ์ในครั้งที่เจ้าวิลเลียมแห่งนอร์ม็องดี (William of Normandy) ได้เข้าทำศึกจนมีชัยชนะเหนือกษัตริย์ฮาโรลด์ กอดวินสัน (Harold Godwinson) ของอังกฤษในสมรภูมิแฮสติงส์ (Battle of Hastings) เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1066 (Kay & Kerrigan, 2011 : 70) ชัยชนะของฝรั่งเศสในครั้งนั้นได้นำไปสู่การครอบครองอังกฤษของเจ้าวิลเลียมแห่งนอร์ม็องดี ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์วิลเลียม (King William) ของอังกฤษ แม้ว่าอังกฤษจะอยู่ภายใต้การครอบครองของกษัตริย์เชื้อสายฝรั่งเศสเป็นเวลาประมาณเพียงหนึ่งศตวรรษก็ตาม แต่การเข้ามาครองอังกฤษของกษัตริย์วิลเลียมในครั้งนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมฝรั่งเศสในอังกฤษซึ่งได้ส่งผลสืบเนื่องติดต่อกันเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษตราบจนสิ้นสุดยุคกลาง

อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยนอร์มันยังคงปรากฏชัดจากการที่นักบวชเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังจะสามารถพบได้อย่างชัดเจนจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญของยุคอย่าง *Doomsday Book* งานเขียนชิ้นดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากพระราชประสงค์ของกษัตริย์วิลเลียมที่ทรงต้องการทราบจำนวนรายการทรัพย์สินต่าง ๆ ในดินแดนแห่งใหม่ของพระองค์ *Doomsday Book* ยังคงมีนักบวชเป็นผู้รวบรวมขึ้นทั้งสิ้น (Burgess, 1973 : 28) บทบาทของนักบวชกับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยนอร์มันยังเห็นได้ชัดจากตัวอย่างงานวรรณกรรมชิ้นสำคัญของยุคอย่างตำนานกษัตริย์อาร์เทอร์ (King Arthur) ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ชื่อ *Historia Britonum (The History of Britons)* ของท่านสาธุคุณเนนเนียส (Ven. Nennius) รวมถึงตำนานกษัตริย์อาร์เทอร์ในเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ชื่อ *Historia Regum Britanniae (The History of the King of Britain)* ที่เขียนขึ้นโดยท่านสาธุคุณเจฟฟรีย์ มอนมัท (Geoffrey of Monmouth) ในปี ค.ศ. 1132 อีกด้วยเช่นกัน นอกจากเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์นี้เหล่านี้แล้ว งานวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรอื่น ๆ อีกจำนวนมากในสมัยนอร์มันยังเกิดขึ้นจากฝีมือของนักบวชแทบทั้งสิ้น

ปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่สำคัญอีกประการซึ่งสามารถสะท้อนอิทธิพลของคริสต์ศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในสมัยนอร์มันได้เป็นอย่างดีคือการเกิดขึ้นของการละคร (drama) ซึ่งเป็นรูปแบบความบันเทิงที่เริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหมู่ชาวอังกฤษในช่วงเวลานั้น อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานละครได้ปรากฏชัดจากการที่ผู้เขียนบทละครได้นำเอาคำสอนทางศาสนาและประวัติการเผยแผ่คริสต์ศาสนามาเป็นวัตถุดิบในการสร้างบทละครเป็นสำคัญ จากเหตุผลเดียวกันนี้เองที่ทำให้บทละครที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นได้รับการรู้จักในชื่อของ “ละครศาสนา” (religious play) ทั้งนี้หากพิจารณาถึงรายละเอียดของละครศาสนาของอังกฤษจะพบได้ว่าละครศาสนาในสมัยนอร์มันสามารถแบ่งได้เป็นสามประเภทหลักๆ ได้แก่ “ละครของสมาคมมิสซิก” (mystery play) “ละครปาฏิหาริย์” (miracle play) และละครสอนศีลธรรม (morality play) โดยละครศาสนาแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“ละครของสมาคมวิชาชีพ” หรือ “ละครพิศมัย” (mystery play) เป็นปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่อังกฤษรับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศสโดยตรง การเรียกละครนี้ว่า “ละครของสมาคมวิชาชีพ” เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงละครกับสมาคมวิชาชีพ (guild) เนื่องจากละครประเภทนี้จัดแสดงโดยสมาคมวิชาชีพ หากพิจารณาตามรูปศัพท์จะพบได้ว่าคำว่า “mystery” ซึ่งเป็นคำศัพท์สำคัญสำหรับการเรียกละครของสมาคมวิชาชีพมีที่มาจากคำในภาษาละตินว่า “ministerium” ซึ่งหมายถึง “งานฝีมือ” (craft) หรือ “ทักษะ” (skill) และ “การค้า” (trade) ดังนั้น คำว่า “mystery play” จึงเป็นการสื่อความหมายอย่างตรงตัวว่าเป็นบทละครที่จัดแสดงโดยกลุ่มคนที่มีทักษะหรือมีความสามารถในด้านงานฝีมืออย่างเดียวกันที่รู้จักกันในชื่อสมาคมวิชาชีพทางการค้า (trade guild) หรือ สมาคมวิชาชีพทางงานฝีมือ (craft guild) เดียวกัน (Burgess, 1978 : 52-53)

อิทธิพลขององค์กรคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์ละครของสมาคมวิชาชีพได้ปรากฏอย่างชัดเจนเนื่องจากเนื้อหาของบทละครประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนและความเชื่อในทางคริสต์ศาสนา โดยเฉพาะหลักความเชื่อในเรื่องการสร้างโลกของพระผู้เป็นเจ้าจนถึงวันสิ้นโลก การที่ละครประเภทนี้เป็นการแสดงเรื่องราวว่าด้วยประวัติศาสตร์มนุษยชาติตามความเชื่อทางคริสต์ศาสนาตั้งแต่การสร้างจักรวาลของพระผู้เป็นเจ้าไปจนถึงวันสิ้นโลก ละครสมาคมวิชาชีพจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ละครครบรอบ” (cycle play) และ “ละครจักรวาล” (universe play) (Thornley & Roberts, 1996 : 21) ในการนี้สมาคมวิชาชีพแต่ละสมาคมจะเป็นผู้จัดเตรียมรถแห่พร้อมกับจะเตรียมการแสดงโดยเลือกเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งจากพระคัมภีร์ไบเบิลที่สอดคล้องกับวิชาชีพของตนมาแสดงแก่สาธารณชน เช่น กลุ่มอาชีพนักเดินเรือจะเลือกแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์น้ำท่วมโลกและเรือโนอาห์ ในขณะที่กลุ่มอาชีพช่างไม้จะเลือกแสดงเรื่องราวในครั้งที่พระเยซูโดนตรึงด้วยไม้กางเขน (Sutherland, 2018 : 66) อย่างไรก็ตามอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อละครของสมาคมวิชาชีพไม่ได้เกิดขึ้นจากการกำหนดทิศทางของเนื้อหาของบทละครแต่ละเรื่องเท่านั้น หากแต่ยังเกิดจากการที่องค์กรศาสนจักรได้เข้าไปมีส่วนมอบหมายให้สมาคมวิชาชีพรับผิดชอบการแสดงละครทางศาสนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา

อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสร้างงานละครยังสามารถพบได้จากการเกิดขึ้นของ “ละครปาฏิหาริย์” (miracle play) หรือ “ละครมรณสักขี” (martyr play) ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวของบรรดาเหล่านักบุญผู้ยอมสละชีวิตตนเพื่อปกป้องคริสต์ศาสนาและเพื่อคงไว้ซึ่งความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า (Burgess, 1978 : 52-53) ในการนี้สมาคมวิชาชีพแต่ละกลุ่มจะเลือกแสดงชีวประวัติของนักบุญต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาชีพของตนเนื่องจากพวกเขาเชื่อว่านักบุญประจำสมาคมวิชาชีพที่พวกเขานับถือเป็นพิเศษจะคอยพิทักษ์รักษาสมาคมวิชาชีพของตน เช่น สมาคมหมอฟันจัดแสดงเรื่องราวของนักบุญอโพลโลเนีย (St. Apollonia) ซึ่งเป็นนักบุญผู้พิทักษ์กลุ่มวิชาชีพหมอฟัน จากการที่ท่านถูกทรมานด้วยการจับถอนฟันที่ละซี่ (Makarabhirom, 2015 : 250-251) ในขณะที่สมาคมช่างทำเสื้อเกราะจัดแสดงเรื่องราวของนักบุญจอร์จแห่งเมืองโคปาโดเซีย (St. George of Cappadocia) ซึ่งเป็นทหารที่ยอมสละชีวิตเพื่อแลกกับการปกป้องคริสต์ศาสนา เป็นต้น

นอกจากละครศาสนาทั้งสองประเภทแล้ว อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการกำหนดเนื้อหาของงานละครทางศาสนายังปรากฏอย่างชัดเจนอยู่ใน “ละครสอนศีลธรรม” (morality play) ซึ่งถือเป็นละครที่เกิดขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์ของการสอนผู้ชมด้วยหลักธรรมทางศาสนา ละครศีลธรรมไม่ได้นำเสนอเรื่องราวของบุคคลในตำนานอย่างละครปาฏิหาริย์ หากแต่ผู้เขียนบทละครจะสร้างตัวละครให้เป็นบุคลาธิษฐาน (personification) ของนามธรรมต่าง ๆ เช่น กรรมดี (Good Deeds) ความโลภ (Greed) ความพยาบาท (Revenge) เป็นต้น (Thornley & Roberts, 1996 : 21) ในบางครั้งเนื้อเรื่องของละครสอนศีลธรรมเป็นการแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างความดีกับความชั่วโดยตัวละครมักถูกนำเสนอผ่านลักษณะแบบอุปมาอุปไมย (allegory) ซึ่งเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนการสื่อความหมายแบบตรงไปตรงมา (Liu, 1979 : 49)

ตัวอย่างละครสอนศีลธรรมที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของอังกฤษในสมัยออร์มันคือ *Everyman* ซึ่งนักเขียนนิรนามได้ประพันธ์ขึ้นโดยรับอิทธิพลมาจากบทละครของดัตช์เรื่อง *Elckerlij* ของปีเตอร์ แวน ดีสต์ (Peter van Diest) อีกทอดหนึ่ง (Thomas & Creg, 2012 : 93) *Everyman* เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครชื่อ Everyman ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของมนุษย์บนโลกนี้ทุกคน ตัวละคร Everyman ได้รับแจ้งจาก Death ให้เดินทางไปเฝ้าพระเจ้าและพยายามหาผู้ที่จะไปเป็นเพื่อนกับตน และถึงแม้ว่าเขาจะมีมิตรมากมาย แต่มิตรทั้งหลายของเขาก็ล้วนปฏิเสธที่จะยอมเดินทางร่วมไปด้วยกับเขา อย่างไรก็ตาม Everyman ยังคงมีเพียงมิตรที่ชื่อ Good Deeds ซึ่งเป็นบุคลาธิษฐานของการสั่งสมคุณงามความดีของเขาที่ยอมติดตามเขาไปด้วย (Liu, 1979 : 49) โดย Good Deeds เป็นบุคคลเพียงคนเดียวที่ช่วยแก้ต่างให้เขาในยามที่ต้องเผชิญกับการพิพากษาของพระเจ้าเป็นเจ้าในวันสิ้นโลก ดังจะสามารถพบได้จากตัวบทวรรณกรรมตอนหนึ่ง (Makarabhirom, 2015 : 255)

Everyman: Me think, alas, that I must be gone
To make my reckoning and my debts pay,
For I see my time is nigh spent away.
Take example, all ye that this do hear or see,
How they that I loved best do forsake me,
Except my Good Deeds that bideth truly.

Good Deeds: All earthly things is but vanity:
Beauty, Strength, and Discretion do man forsake,
Foolish friends, and kinsmen, that fair spake—
All fleeth save Good deeds, and that am I.

Everyman: Have mercy on me, God most mighty; And stand
By me, thou mother and maid, holy Mary.

Good Deeds: Fear not; I will speak for thee.

นอกจากบทละครทางศาสนาแล้ว งานวรรณกรรมที่ขึ้นสำคัญในสมัยนอร์มันที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของคริสต์ศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เป็นอย่างดียังปรากฏจากงานวรรณกรรมร้อยกรองเชิงศาสนาที่มีชื่อเสียงแห่งยุคอย่าง *The Vision of Piers Plowman* ของวิลเลียม แลงแลนด์ (William Langland) ซึ่งเกิดขึ้นจากความมุ่งหมายในการเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามหลักการศาสนาให้กับศาสนิกชนอย่างสำคัญ (Pearsall, 1979 : 9) *The Vision of Piers Plowman* เป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราวของปีแอร์ พลาวแมน (Piers Plowman) ซึ่งได้พบกับปาฏิหาริย์เมื่อเขาได้ขึ้นไปนอนหลับอยู่ข้างลำธาร และได้ฝันเห็นทุ่งกว้างแห่งหนึ่งที่เต็มไปด้วยคนจำนวนมาก ในขณะที่พลาวแมนยังได้พบกับพระเยซูซึ่งปรากฏมาในรูปของหญิงสาวผู้งดงามซึ่งได้ชี้แนะทางการรอดพ้นจากบาปให้แก่เขา *The Vision of Piers Plowman* ยังเป็นการสอนหลักการทางศาสนาโดยให้ผู้อ่านได้เปรียบเทียบระหว่างการเดินทางข้ามลำธารของตัวละครกับการปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นการเดินทางไปสู่ดินแดนแห่งพระเจ้าเป็นเจ้านั้นจะอาศัยหรือจ้างคนอื่นให้ทำแทนตนไม่ได้ หากแต่ผู้ที่ประสงค์จะข้ามต้องลงมือทำด้วยตนเอง (Trivedi, 2014 : 24-25)

นอกจากวรรณกรรมประเภทร้อยกรองแล้ว งานวรรณกรรมในสมัยนอร์มันหลายชิ้นยังคงมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาเช่น *The Ancrens Riwle* ซึ่งประพันธ์ไว้ประมาณช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยไม่ปรากฏชื่อของผู้ประพันธ์ *The Ancrens Riwle* เป็นงานวรรณกรรมที่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตสำหรับสตรีผู้มีศรัทธาในศาสนาและปรารถนาจะดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนาอย่างเคร่งครัด งานวรรณกรรมชิ้นนี้ยังให้ข้อคิดสอนใจแก่สตรีเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อให้สตรีสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมไม่เป็นที่ตำหนิของสังคม (Burgess, 1978 : 26) เป็นที่น่าสนใจว่า *The Ancrens Riwle* มีลักษณะที่คล้ายกับสุภาษิตสอนหญิงของไทย หากแต่ *The Ancrens Riwle* เป็นการมุ่งเน้นถึงการบรรลุหน้าที่ทางศาสนาซึ่งสตรีควรยึดถือปฏิบัติ ในขณะที่สุภาษิตสอนหญิงของไทยมีจุดมุ่งหมายในการให้แนวทางสำหรับการวางตนที่เหมาะสมเพื่อให้สตรีได้รับยอมรับจากสังคม โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนาแต่อย่างใด

ในสมัยนอร์มันยังมีงานเขียนชื่อ *The Form of Perfect Living* และ *Prick of Conscience* ซึ่งประพันธ์ขึ้นโดยริชาร์ด โรลล์ (Richard Rolle) ซึ่งเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้ประพันธ์ในการที่จะปลูกฝังแนวคิดทางศาสนาให้กับคริสต์ศาสนิกชน ไม่เพียงแต่กลวิธีในการประพันธ์ของโรลล์จะได้รับการยกย่องทางด้านวรรณศิลป์อย่างมากแล้ว งานวรรณกรรมของโรลล์ยังได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การสร้างสรรค์งานวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในสมัยต่อมาอีกด้วย (Thornley & Roberts, 1996 : 18) นอกเหนือจากงานที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ในสมัยนอร์มันยังมีงานวรรณกรรมที่น่าสนใจอย่าง *Handlyng Synne* ซึ่งเป็นหนังสือที่แปลมาจากภาษาฝรั่งเศสโดยผู้แปล คือรอเบิร์ต แมนนิง (Robert Mannyng) ซึ่งได้แปลไว้ในปี ค.ศ. 1300 *Handlyng Synne* มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของบาปซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอออกมาทั้งในรูปของการเสียดสี การแสดงอารมณ์ขันและการสั่งสอนศีลธรรมในคราวเดียวกันด้วย

อิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมไม่ได้เพียงแค่ปรากฏชัดแต่ในงานวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นมาเพื่อการสั่งสอนผู้คนด้วยคำสอนทางคริสต์ศาสนาหรือประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาเท่านั้น แต่

งานวรรณกรรมบางชิ้นซึ่งไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องราวหรือหลักคำสอนทางคริสต์ศาสนาโดยตรงก็มี การแต่งเติมกลืนอายุความเป็นคริสเตียนลงไป ดังจะเห็นได้ชัดจากงานวรรณกรรมประเภท“นิยายวีร คติ” (Romance) ที่มีลักษณะคล้ายกับงานวรรณกรรมประเภทมหากาพย์ซึ่งเป็นการบรรยายถึงวีรกรรมของ วีรบุรุษ ทว่า นิยายวีรคติจะครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการเป็นอัศวินในอุดมคติตามลัทธิอัศวิน แน่แน่นอนว่าเมื่อนิยาย วีรคติถูกสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลาที่คริสต์ศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม นิยายวีรคติจึงมี การเชื่อมโยงกันกับเรื่องราวทางกับศาสนาอยู่ด้วยเสมอ ดังจะพบได้จากนิยายวีรคติเรื่อง *The Irish Deirdre* ซึ่ง มีการผสมผสานแนวคิดแบบพวกนกริตกับประเพณีแบบคริสเตียนที่เกิดขึ้นในยุคต่อมาเข้าไว้ด้วยกัน งาน วรรณกรรมเรื่องดังกล่าวนี้ยังมีผลต่อการประพันธ์นิยายวีรคติในยุคต่อมาอีกด้วย (Watson, 1969 : 2) เช่นเดียวกัน กับตำนานของกษัตริย์อาร์เทอร์ที่มีการเพิ่มเติมกลืนอายุความเป็นคริสเตียนลงไปในงานวรรณกรรม ดังจะพบได้ จากตัวอย่างงานวรรณกรรมของเครเตียง เดอ ทรวัว (Chretien des Troyes) กวีชาวฝรั่งเศสผู้มีชื่อเสียงในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 12 ได้แต่งเรื่องกษัตริย์อาร์เทอร์ให้เป็นนักรบที่มีความเป็นอยู่และอุปนิสัยเช่นเดียวกันกับอัศวิน ในอุดมคติทั้งหลาย พร้อมกับมีความเคร่งครัดตามอุดมคติทางศาสนาอย่างชัดเจน

อิทธิพลขององค์กรคริสตจักรกับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมโดยเฉพาะละครศาสนาของอังกฤษในสมัย นอร์มันยังปรากฏให้เห็นได้จากการเกิดขึ้นของละครคอร์ปัสคริสตี (Corpus Christi Play) ซึ่งเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1264 โดยพระสันตะปาปาอูร์บันที่ 4 (Pope Urban IV) หากพิจารณาจากชื่อเรียกของละครประเภทดังกล่าวนี้ แล้วจะพบได้ว่าคำว่า “คอร์ปัสคริสตี” (Corpus Christi) เป็นคำภาษาละตินซึ่งหมายถึง “พระวรกายแห่งพระ ไครสต์” (Body of Christ) ชื่อเรียกของละครประเภทนี้กำหนดขึ้นตามช่วงเวลาในการแสดงซึ่งจะจัดแสดงใน วันสมโภชพระคริสตวรกาย หรือวันสมโภชคอร์ปัสคริสตีเพื่อระลึกความเสียสละของพระเยซูในการที่ทรงยอมสละ พระชนม์ชีพ เพื่อไถ่บาปให้แก่มนุษยชาติ ดังนั้นละครประเภทนี้จึงได้รับการรู้จักของคนทั่วไปในชื่อ “ละคร คอร์ปัสคริสตี” (Makarabhirom, 2015 : 453) ปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนอร์มันนับเป็น เครื่องยืนยันให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคริสต์ศาสนากับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี การที่ สถาบันคริสต์ศาสนามีเสถียรภาพอย่างมากในช่วงครึ่งแรกของสมัยนอร์มันทำให้องค์กรศาสนจักรอยู่ในฐานะเรื่อง อำนาจอย่างสูงสุด ปรากฏการณ์ทางด้านวรรณกรรมจึงมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับองค์กรศาสนจักรซึ่งเป็น สถาบันที่ทรงอำนาจของสังคมในช่วงเวลานั้น

ร่วมเจ้าของคริสต์ศาสนาในช่วงปลายยุคกลาง

แม้ว่ายุคกลางจะเป็นช่วงเวลาที่คริสต์ศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดก็ตาม แต่ในช่วงปลายของ ยุคกลาง อำนาจของศาสนจักรก็ได้เข้าสู่จุดเสื่อมถอยและถูกท้าทายอย่างต่อเนื่อง ความเสื่อมลงที่เกิดขึ้นกับองค์กร ศาสนจักรทำให้ช่วงปลายยุคกลางถูกมองว่าเป็น “ช่วงอับแสงของยุคกลาง” ในช่วงเวลานั้นผู้คนได้เริ่มหันกลับไป ให้ความสนใจและตื่นตัวกับการเรียนรู้เรื่องทางโลกและเรื่องของมนุษย์มากขึ้น ช่วงปลายยุคกลางจึงเป็นช่วง

หัวเลี้ยวหัวต่อและเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงสู่กระแสการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในเวลาต่อมา (Makarabhirom, 2015 : 205)

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวได้ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมอย่างสำคัญ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมหลายชิ้นในช่วงปลายยุคกลางยังคงสะท้อนปรากฏการณ์ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันคริสต์ศาสนากับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้ไม่น้อยไปกว่าที่เคยเป็นมานักบวชยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ทว่าการเกิดขึ้นของงานวรรณกรรมของอังกฤษในช่วงปลายยุคกลางบางชิ้นกลับเป็นการสะท้อนภาพความเสื่อมลงขององค์การศาสนจักรอย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ในช่วงปลายยุคกลางซึ่งเป็นช่วงที่องค์การศาสนจักรเริ่มเสื่อมอำนาจ งานวรรณกรรมทางโลกเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น โดยฆราวาสได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต

แม้ว่างานวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงปลายยุคกลางบางชิ้นจะไม่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดหรือการเผยแพร่คำสอนทางคริสต์ศาสนาโดยตรงก็ตาม แต่งานวรรณกรรมเหล่านั้นก็ยังแสดงความสัมพันธ์ผ่านการสอดแทรกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปขององค์การคริสต์ศาสนจักรไว้อย่างน่าสนใจ ดังจะสามารถพบได้จากงานวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของยุคสมัยอย่าง *The Canterbury Tales* ของเจฟฟรีย์ ชอเซอร์ (Geoffrey Chaucer) ซึ่งมีโครงเรื่องและฉากที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวการแสวงบุญของบรรดานักแสวงบุญทั้ง 29 คนที่เดินทางไปแสวงบุญยังมหาวิหารแคนเทอเบอรี ในทัศนะของคริสต์ศาสนิกชน มหาวิหารแคนเทอเบอรีถือเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อของคริสต์ศาสนิกชนชาวอังกฤษในขณะนั้น เนื่องจากเป็นสถานที่ซึ่งนักบุญทอมัส เบ็คเก็ต (Saint Thomas Becket) ถูกสังหาร (Stobauge, 2005 : 40) การนำเสนอเรื่องราวของตัวละครนักบวช ซึ่งเป็นเหตุการณ์ช่วงหนึ่งของ *The Canterbury Tales* ยังเป็นการสะท้อนภาพความเสื่อมถอยขององค์การศาสนจักรในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ดังจะเห็นได้ชัดจากการนำเสนอภาพของตัวละครนักบวชที่ไม่ปฏิบัติตามแนวทางศาสนาผ่านการสร้างสถานการณ์แบบแฝงนัย (ironical situation) โดยผู้อ่านจะสามารถพบได้ว่าตัวละครนักบวชใน *The Canterbury Tales* ไม่ได้เป็นผู้มีข้อวัตรปฏิบัติตามหลักการของศาสนา หากแต่กลับมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างไปจากที่ควรเป็นได้แก่ การเป็นผู้ที่นิยมการล่าสัตว์ การขี้เมาและการสะสมม้าซึ่งล้วนเป็นวิถีแห่งฆราวาสทั้งสิ้น (Gordon, 1964 : 86) การนำเสนอเรื่องราวและตัวละครดังกล่าวจึงเป็นการใช้งานวรรณกรรมเพื่อสะท้อนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางสังคมปลายยุคกลางโดยเฉพาะความเสื่อมถอยขององค์การศาสนจักรที่สะท้อนผ่านวัตรปฏิบัติอันไม่เหมาะสมของนักบวชสู่การรับรู้ของผู้อ่าน ดังที่ปรากฏตัวบทวรรณกรรมตอนหนึ่ง

A Monk there was, one of the finest sort
Who rode the country; hunting was his sport.
A manly man, to be an Abbot able;
Many a dainty horse he had in stable.

His bridle, when he rode, a man might hear
Jingling in a whysylng wind as clear,
Aye, and as loud as does the chapel bell
Where my lord Monk was Prior of the cell.
The Rule of good Saint Benet or Maur
As old and strict he tended to ignore;
He let go by the things of yesterday
And took the modern world's more spacious way. [...]

การนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครพระดังกล่าวทำให้เห็นว่าตัวละครมีความประพฤติดีที่ผิดไปจากการคาดหวังของสังคม ตัวละครนักบวชที่ปรากฏในเรื่องเล่าของชอเซอร์ได้ถูกนำเสนอให้เป็นผู้ที่นิยมการล่าสัตว์ การขี่ม้าและการสะสมม้าซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ของการใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย ตามแนวทางแห่งฆราวาสวิสัย นอกจากตัวละครนักบวชจะถูกนำเสนอภาพให้เป็น “ผู้มีความยินดีกับสิ่งที่ไม่ควรยินดี” แล้ว ตัวละครนักบวชยังถูกนำเสนอด้วยภาพของการเป็น “ผู้ไม่ยินดีกับสิ่งที่ควรยินดี” อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าตัวละครนักบวชของชอเซอร์มองว่าการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาเป็นเรื่องที่ “ล้าสมัย” (old) และ “เข้มงวด” (strict) จนเกินไป การนำเสนอภาพของตัวละครนักบวชดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมขององค์กรศาสนจักรในช่วงปลายยุคกลางได้เป็นอย่างดี

ปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมในปลายยุคกลางที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรคริสต์ศาสนากับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมยังปรากฏให้เห็นจากการเกิดขึ้นของพระคัมภีร์ไบเบิลฉบับแปลจากภาษาละตินเป็นภาษาอังกฤษของจอห์น วิกลีฟฟ์ (John Wycliffe) อนึ่ง จุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์งานแปลพระคัมภีร์ไบเบิล ดังกล่าวเกิดจากความเคลือบแคลงของวิกลีฟฟ์ที่มีต่อคำสอนขององค์กรศาสนจักร เหตุนี้เองวิกลีฟฟ์จึงทุ่มเทกับการศึกษาพระคัมภีร์ไบเบิลต้นฉบับภาษาละตินอย่างจริงจังเพื่อตรวจสอบความคลาดเคลื่อนของคำสอนในองค์กรศาสนจักร (Gordon, 1964 : 137) งานวรรณกรรมแปลทางศาสนาของวิกลีฟฟ์ยังคงมีบทบาทในการสะท้อนความเสื่อมลงขององค์กรศาสนจักรในช่วงปลายยุคกลางที่ไม่สามารถรักษาศรัทธาจากศาสนิกชนไว้ได้ดังเช่นในอดีต

ปรากฏการณ์ทางด้านวรรณกรรมที่สะท้อนถึงความเสื่อมขององค์กรคริสต์ศาสนาในช่วงปลายยุคกลางยังสามารถพบได้จากการเกิดขึ้นของละครทางโลกซึ่งเข้ามาแทนที่ละครทางศาสนา ดังจะพบได้ว่าเมื่อเข้าสู่ปลายยุคกลาง ความนิยมต่อละครศาสนาได้ซบเซาลงไปพร้อมกับความเสื่อมอำนาจขององค์กรศาสนจักร สมัยปลายยุคกลางจึงเป็นจุดเปลี่ยนผ่านระหว่างความเสื่อมของละครศาสนาและการเข้าสู่ความนิยมในละครทางโลก ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการทางวรรณกรรมในสมัยราชวงศ์ทิวดอร์ (House of Tudor) ซึ่งเป็นช่วงเวลาสืบต่อมาจากยุคกลาง การเขียนบทละครและการแสดงล้วนเป็นไปเพื่อความบันเทิงแทบทั้งสิ้น (Na Nakorn, 1986 : 59)

นอกจากนี้สิ่งที่สามารถชี้ให้เห็นถึงการคลาความนิยมของละครศาสนาในสมัยราชวงศ์ทิวดอร์ คือการสร้างโรงละครในอังกฤษซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่แสดงละครเพื่อความบันเทิงโดยตรงเป็นครั้งแรก (Wolfreys, 2011 : 83)

ความเสื่อมลงของสถาบันคริสต์ศาสนาซึ่งสะท้อนผ่านการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในปลายยุคกลางยังสามารถเห็นได้ชัดเจนจากความนิยมของผู้คนที่หันมาชอบรูปแบบของบทกวีนิพนธ์แนวใหม่ที่เรียกว่า “บทร้อยกรองซอนเน็ต” (sonnet) โดยความนิยมในบทร้อยกรองซอนเน็ตถือเป็นผลจากความสนใจกับกระแสการฟื้นฟูศิลปวิทยาการอันเป็นพฤติกรรมของผู้คนในช่วงรอยต่อแห่งยุคสมัย ดังจะพบได้ว่าหลังจากการแพร่กระจายของแนวคิดการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ผู้คนได้เริ่มกลับไปแสวงหาอดีตอันรุ่งเรืองของวัฒนธรรมสมัยกรีก-โรมัน ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวทำให้ผู้คนเกิดความสนใจและให้คุณค่ากับแนวทางการประพันธ์แบบกรีก-โรมันจนกลายเป็นการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ของกระแสวรรณกรรมที่เรียกว่า “คตินิยมคืนสู่แบบแผนเดิม” หรือ “คตินิยมคลาสสิกใหม่” (neoclassicism)

จากเหตุผลเดียวกันนี้เองที่ทำให้ผู้คนสนใจในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมในรูปแบบซึ่งมีแบบแผนฉันทลักษณ์ที่ชัดเจนตามอย่างกรีกและโรมัน เหตุนี้เองที่ทำให้บทร้อยกรองซอนเน็ตซึ่งเป็นการประพันธ์ที่มีแบบแผนชัดเจนได้กลายเป็นรูปแบบวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมและเป็น “สิ่งที่ต้องจรรี” ของผู้คนในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นการที่ผู้คนในช่วงปลายยุคกลางให้ความสนใจกับบทร้อยกรองซอนเน็ตเป็นเพราะพวกเขาเริ่มไม่ไยดีและต้องการแสดงท่าทีตัดขาดจาก “ภูมิปัญญาแห่งยุคกลาง” ซึ่งถูกมองว่าเป็น “ความมืดบอดทางปัญญา” ด้วยเหตุนี้บทกวีนิพนธ์ของยุคกลางอย่างลำนำนิทาน (ballad) ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ที่สำคัญของยุคกลางจึงคลาความนิยมลงไป (Manit, 2017 : 2) ความนิยมในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมด้วยบทร้อยกรองซอนเน็ตจึงนับเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้อนุমানได้ถึงปฏิริยาทางใจของผู้คนในช่วงปลายยุคกลางที่มีต่อศาสนจักรได้เป็นอย่างดี พัฒนาการของประวัติศาสตร์วรรณคดีอังกฤษในยุคกลางได้สิ้นสุดพร้อมกับประวัติศาสตร์ยุคกลางของอังกฤษและประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง เมื่อคริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) ได้ค้นพบทวีปอเมริกาในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1492 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่นักประวัติศาสตร์หลายคนได้กำหนดหมุดหมายให้เป็นจุดสิ้นสุดของยุคกลาง

บทสรุป

เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมในยุคกลางของอังกฤษจะพบได้อย่างชัดเจนว่าคริสต์ศาสนาและองค์กรคริสต์ศาสนจักรได้เข้าไปมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมอย่างสำคัญ บทบาทดังกล่าวปรากฏให้เห็นจากการที่มีนักบวชเป็นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม การมีหลักคำสอนและความเชื่อของคริสต์ศาสนาตลอดจนประวัติศาสตร์การเผยแพร่คริสต์ศาสนาเป็นเนื้อหาสำคัญในงานวรรณกรรมหลายชิ้น นอกจากนี้ นักบวชและอารามต่าง ๆ ยังมีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษางานวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรไว้ให้กับ

คนในรุ่นต่อมา หากพิจารณาถึงปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมของอังกฤษในลักษณะดังกล่าวนี้จะพบได้ว่ามีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมในโลกตะวันออกในอดีตที่มีพราหมณ์และพระเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานวรรณกรรม

หากพิจารณาถึงภาพรวมของเนื้อหาจะพบได้ว่าเนื้อหาของงานวรรณกรรมในยุคกลางของอังกฤษเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของชาติต่าง ๆ ในยุโรปซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของคริสต์ศาสนาเหมือนกัน กล่าวคืองานวรรณกรรมได้เกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้พระผู้เป็นเจ้าและเป็นการประกาศความยิ่งใหญ่ขององค์ศาสนาจักร อย่างไรก็ตามในช่วงปลายยุคกลาง แนวโน้มของปรากฏการณ์ทางด้านวรรณกรรมของอังกฤษได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ดังจะพบ ได้ว่างานวรรณกรรมทางโลกหรือนักประพันธ์ที่เป็นฆราวาสได้ปรากฏให้เห็นมากขึ้นโดยลำดับ ยิ่งไปกว่านั้นแม้ว่าเนื้อหาของวรรณกรรมบางชิ้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของนักบวช แต่การนำเสนอภาพของนักบวชที่เกิดขึ้นกลับแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือภาพของนักบวชในงานวรรณกรรมไม่ได้เป็นผู้ที่มีแนวทางการปฏิบัติตามหลักการของศาสนา ในทางกลับกันภาพของนักบวชกลับถูกนำเสนอให้เห็นถึงความประพฤติที่ผิดไปจากหลักการที่ควรเป็นดังที่ปรากฏชัดเจนใน *The Canterbury Tales*

ปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงปลายยุคกลางล้วนเป็นผลจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือความเชื่อมั่นของคริสต์ศาสนิกชนที่มีต่อสถาบันศาสนจักรเริ่มสั่นคลอนลงจากความเสื่อมถอยจากความประพฤติของนักบวช ยิ่งไปกว่านั้นปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงปลายยุคกลางยังเป็นผลมาจากกระแสการฟื้นฟูศิลปวิทยาการที่ให้ความสนใจกับมนุษย์และโลกปัจจุบันมากกว่าเรื่องราวของพระผู้เป็นเจ้าและสวรรค์อันเป็นโลกในอนาคตอีกด้วย

อนึ่ง ไม่ว่าปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมของอังกฤษในสมัยกลางจะเป็นไปในทิศทางใดก็ตาม แต่งานวรรณกรรมของอังกฤษในยุคกลางยังคงเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับงานวรรณกรรมในยุคอื่น ๆ กล่าวคืองานวรรณกรรมของอังกฤษในยุคกลางได้ทำหน้าที่เสมือนเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยที่เปิดเผยให้คนรุ่นหลังได้ทราบถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้งานวรรณกรรมของอังกฤษในยุคกลางจึงเปรียบเสมือนเป็น “คั่นช่องสะท้อนสังคม” โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคริสต์ศาสนาและองค์คริสต์ศาสนจักรได้เป็นอย่างดี

รายการเอกสารอ้างอิง

- Alexander, M. (2007). *A History of English Literature*. 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan.
- Boone, B. (2017). *English Lit 101: A Crash Course in English Literature*. Massachusetts: Avon.
- Burgess, A. (1978). *English Literature: A Survey for Students*. 4th ed. London: Longman.
- Davis, A. H. (2015). *History: From the Dawn of Civilization to the Present Day*. 2nd ed. London: Penguin Random House.
- Fried, J. (2015). *The Middle Ages*. Massachusetts: Harvard University Press.

- Head, T. (2017). *World History*. Adams Media: New York.
- Gordon, J. E. (1964). *English Literature*. Massachusetts: Ginn and Company.
- Grant, R. G. (2011). *History of Britain and Ireland*. London: Dorling Kindersley.
- Laohaphan, A. (2015). *Interesting Issues in the Medieval Europe*. 4th ed. Bangkok: Saksopha. (In Thai)
- Lenski, N. (2002). *Failure of Empire*. California: University of California Press.
- Liu, B. (1979). *A Short History of English Literature*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Makarabhirom, K. (2015). *A Western Drama: Classic Period to Renaissance Period*. 2nd ed. Bangkok: Thammasart University Press. (In Thai)
- Manit, P. (2017). *A History of French Thoughts*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Na Nakorn, P. (1986). *A Review of English Literature*. Bangkok: Amorn Printing. (In Thai)
- Pearsall, W. (1979). *Piers Plowman by William Langland*. Berkeley: University of California Press.
- Peck, J. & Coyle, M. (2002). *A Brief History of English Literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Quennell, P. & Johnson, H. (1973). *A History of English Literature*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Siwasariyanon, W. (1998). *Literature and Literary Criticism*. 2nd ed. Bangkok: Thammachat Press. (In Thai)
- Stobaugh, J. P. (2005). *British Literature*. Tennessee: Bradman & Holman Publishers.
- Sutherland, J. (2018). *A Little History of English Literature*. Translated by Chotudomphan, Suradet. Bangkok: Bookscape.
- Thomas, B. & Creg, W. (2012). *The Oxford Handbook of Tudor Drama*. London: Oxford University Press.
- Thornley, G. C. & Roberts, G. (1996). *An Outline of English Literature*. 16th ed. London: Longman.
- Trivedi, R. D. (2014). *A Compendious History of English Literature*. 2nd ed. New Delhi: Vikas Publishing House.
- Watson, M. A. (1969). *The Middle Age to the 17th Century*. New York: The Macmillan Company.
- Wolfreys, J. (2011). *The English Literature Companion*. New York: Palgrave Macmillan.
- Zutshi, P. N. R. (2000). *The New Cambridge Medieval History: c. 1300-c. 1415*. Vol. VI. Cambridge: Cambridge University Press.